

2010-03-17

1 (15)

Dnr 99-2009:477

Hallsbergs kommun

694 80 Hallsberg

Kvalitetsgranskning av fritidshem i Hallsbergs kommun

Inledning

Skolinspektionen har under perioden augusti till december 2009 genomfört en granskning av kvalitet i fritidshem. Närmare 80 fritidshem i 17 kommuner har granskats. Fem fritidshem i Hallsbergs kommun ingår i granskningen, nämligen fritidshemmen i Fredriksbergs skola, Folkasboskolan, Långängsskolan, Östansjö skola och Stocksättersskolan. Dessa fritidshem besöktes i november och i början av december.

Bakgrund

Fritidshemmen utgör en stor del av svenska barns vardagsliv. Många barn tillbringar huvuddelen av sin aktiva fria tid under eftermiddagar och lov i fritidshemmen. Vistelsetiderna kan vara långa, särskilt för de yngre barnen. Vistelsen i fritidshemmen är visserligen inte obligatorisk men i praktiken saknar många barn och föräldrar möjliga alternativ. Antalet barn i fritidshemmen har tredubblats sedan 1990. Barngruppernas storlek har ökat kraftigt och personaltätheten har minskat. Denna kvalitetsgranskning syftar till att få en bild om barnen i de granskade fritidshemmen erbjuds en god pedagogisk verksamhet och en god omsorg samt peka på förtjänster och utvecklingsområden för berörda kommuner och fritidshem.

Granskningsområden

Kvalitetsgranskningen ska ha fokus på kvaliteten i den verksamhet som erbjuds barn i fritidshemmen under morgnar, eftermiddagar och lov. Med detta som utgångspunkt ska kvalitetsgranskningen undersöka följande frågeställningar:

1. **Erbjuder fritidshemmen en meningsfull fritid?**
 - Upplever barnen verksamheten som stimulerande och lustfylld?
 - Anpassas verksamheten till barns olika ålder, mognad, kön, intressen och erfarenheter?
2. **Har verksamheten en genomtänkt pedagogisk utgångspunkt?**
 - Finns det en medveten avsikt med verksamheten?
 - Syftar den till att utveckla barnen emotionellt, socialt, fysiskt och intellektuellt?
3. **Är omsorgen om barnen god?**

- Finns det förutsättningar att erbjuda barnen en fysiskt god vistelsemiljö som är säker och trygg?
- Finns det förutsättningar för barnen att skapa nära och positiva relationer till såväl kamrater som personal?

(För författningsstöd till granskningens frågeområden – se bilaga)

Tillvägagångssätt

Varje fritidshem har besökts under två dagar. Verksamhetsbesök, intervjuer med barn, föräldrar, personal och ledning har genomförts. Dessutom har personalen och barn i årskurs 4 svarat på enkäter. Skolinspektionen har också intervjuat barn- och utbildningsnämndens ordföranden, vice ordföranden, förvaltningschefen och en representant för oppositionen. Mats Mikiver och Bo Rogalin, som under hösten arbetade i Skolinspektionen avdelningen i Linköping, har genomfört besöken och granskningen av de fem fritidshemmen i Hallsbergs kommun.

Övergripande iakttagelser och slutsatser inom området kommer att redovisas i Skolinspektionens rapport "Kvalitet i fritidshem". Resultatet från enkätundersökningen redovisas endast i denna rapport.

Ytterligare information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens webbplats (<http://www.skolinspektionen.se/Kvalitetsgranskning/>).

Skolinspektionens iakttagelser

Stocksätterskolans fritidshem

På Stocksätterskolan finns cirka 200 elever i förskoleklass och årskurserna 1–6. Skolan ligger i norra delen av Hallsbergs tätort, omgivningarna består av villabebyggelse och hyresbostäder. De tre avdelningarna, varav en riktar sig till de äldre barnen, har tillsammans cirka 80 barn inskrivna, varav 50 barn i åldern 6–8 år. Mellanmålet serveras på respektive avdelning. Lokalerna där de yngre barnen vistas har identiska planlösningar och anpassades för fritidshem när skolan uppfördes. De äldre barnens lokaler är inte anpassade i lika hög grad. Utemiljön består av skolgård med lekredskap, en skogskant, samt tillgång till en nyanlagd lekplats utanför skolområdet. Det finns tre personal per avdelning, med en fritidspedagog på varje. Personaltätheten varierar mellan två och tre per eftermiddag.

Erbjuder fritidshemmet en meningsfull fritid?

Vad har Skolinspektionen sett?

På de tre avdelningarna på fritidshemmet vid Stocksätterskolan kan barnen välja på ett flertal fria aktiviteter och det finns väl tillgodosett med pyssel- och lekmaterial. Avdelningarna har i vissa frågor olika uppfattningar och även till viss del olika verksamhet. Samlingar förekommer i varierande grad och i olika omfattning på avdelningarna. De i förväg planerade aktiviteter som finns är en utedag i veckan samt aktiviteter i gymnastiksalen. För övrigt finns få regelbundna särskilt förberedda planerade och varierade

aktiviteter som leds av personalen. Utflykter kan förekomma på utedagen och på lov. De äldre barnen från årskurs tre kan fritt välja om de vill vara inne eller ute och får ta större eget ansvar, medan barnen på de andra avdelningarna måste vara ute en stund efter mellanmålet. På den ena av dessa avdelningar har barnen även valet att spela spel inne eller att gå ut. Det finns flera små rum där barn kan dra sig undan för lugn och ro. Barnen upplever att de kan bestämma vad de vill göra i de fria aktiviteterna, och det finns också tecken på att de är medvetna om den demokratiska processen. I intervjuerna framkommer även att de har ett utvecklat tänkande om vad barn lär sig i fritidshemmet. Ett barn säger i intervjun att *"man lär sig att bli en bra kompis, göra nya saker. Dumma lär sig leka och blir snällare"*.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Barnens inflytande och ansvar ökar i takt med att barnen blir äldre och verksamheten bedöms vara anpassad efter barnens olika åldrar. Barnen på fritidshemmet har goda möjligheter till fria aktiviteter, men förberedda och personalledda aktiviteter bör erbjudas i högre grad.

Har verksamhet en genomtänkt pedagogisk utgångspunkt?

Vad har Skolinspektionen sett?

Personalen planerar verksamheten på respektive avdelning, men har även viss gemensam planering och tid för individuell planering. Rektorn har kunskap om verksamheten och medverkar ibland på planeringsträffar för att ge information. Ett pedagogiskt café genomförs en gång i månaden för fritidshemspersonalen, oftast med rektor närvarande. Barnen får i enkätform svara på hur de trivs och upplever verksamheten. Avdelningarna har arbetsplaner som utgår från läroplanen och Skolverkets Allmänna råd och kommentarer, Kvalitet i fritidshem, och som även fungerar som utvärdering av olika utvecklingsområden. Personalen reflekterar till viss del över arbetet med att motverka traditionella könsmönster, men något fördjupat gemensamt förhållningssätt är inte tydligt. *"Genusarbetet är inte på tapeten"*, säger personalen. Föräldrar till nyinskrivna barn får ett informationsblad, *"Stocksätters Fritidshem"*, men föräldrarna känner inte till fritidshemmets nationella uppdrag.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Verksamheten ger stort utrymme för barnens möjligheter att välja fria aktiviteter. Rektorn behöver dock ta större ansvar i utvecklingsfrågor och uppmärksamma personalens behov av gemensam planeringstid. Arbetet med att motverka traditionella könsmönster behöver utvecklas. Informationsvägarna med föräldrarna behöver utvecklas så att de får möjlighet att ta del av verksamheten och fritidshemmets nationella uppdrag.

Är omsorgen om barnen god?

Vad har Skolinspektionen sett?

Barnen säger att de trivs bra på fritidshemmet och det är en bild som även föräldrarna ger. Situationen vid mellanmålet medger lugna samtal mellan personal och barn och

används även för att fånga upp barnens önskemål. På avdelningarna är stämningen mellan barnen god och det är även personalens relation till barnen. Personalen arbetar aktivt med barnens kamratrelationer och lek och som ett exempel har man i en arbetsplans utvärdering ändrat från "Alla får vara med" till "Ingen ska vara ensam". Barnen uppger i intervjuerna att de är snälla mot varandra och det finns strategier bland barnen om hur det ska gå till när någon är ensam. Avdelningarna har olika uppfattning om hur inskolningen ska gå till. Vid morgonomsorgen samlas alla på en avdelning. Föräldrar uppger att det kan bli många avdelningsbyten för barn som har tidig morgonomsorg. Det finns bland barn och föräldrar en oro kring den fria vistelsen i skogen. Personalen säger att de äldre barnen kan få vistas på lekplatsen utanför skolgården utan närvaro av personal.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Ledningen behöver säkerställa att tillsynen av barnen är tillräcklig när barnen är utan personal på lekplatsen utanför skolgården.

Fredriksbergsskolans fritidshem

Fredriksbergsskolan, som ligger 17 kilometer utanför Hallsberg, är en skola med cirka 120 elever från förskoleklass till årskurs 6. Barnen kommer från Vretstorp samt kringliggande landsbygd. Fritidshemmet har två avdelningar, en för förskoleklass och årskurs 1 och en för årskurserna 2–5. Tillsammans har de två avdelningarna cirka 60 barn inskrivna, varav 26 är i åldern 6–7 år. Mellanmålet intas på respektive avdelning, medan frukosten serveras gemensamt på en av avdelningarna. Utomhusmiljön består av gräsytor och asfalt med bland annat gungor och sandlåda, samt ett skogsområde i närheten av skolan. Skolans idrottshall disponeras vissa tider. Elva personal, varav en fritidspedagog, arbetar i de båda avdelningarna.

Erbjuder fritidshemmet en meningsfull fritid?

Vad har Skolinspektionen sett?

På avdelningen för de yngre barnen börjar eftermiddagen med en samling som innehåller upprop och samtal om vad barnen vill göra under de fria aktiviteterna. Samlingen för de äldre barnen sker i samband med mellanmålet då barnen i årskurs 3–5 kommer. Barnen säger att deras inflytande består av att de kan välja olika fria aktiviteter och mellan inne- och utevistelse. "Jag gör olika saker olika dagar", säger flera barn. De äldre barnen har huvudsakligen tiden efter mellanmålet, mellan klockan tre och fyra, att genomföra aktiviteter på. På avdelningarna erbjuds regelbundna aktiviteter under veckan såsom idrott, bakning och att gå till skogen. Vid Skolinspektionens observationer sysselsätter sig barnen med att rita, läsa samt lekar inne och ute. Dessutom samverkade avdelningarna då barnen från förskoleklass till årskurs två gick till skogen för fri lek. Vid mellanmålet har barnen ansvarsuppgifter, som till exempel att torka av bord. På avdelningen för de äldre barnen finns, vilket också personalen uttrycker, en viss oro i barngruppen. En tydligare struktur i verksamheten är efterfrågad bland de äldre barnen då de upplever att reglerna är otydliga. Lokalerna är anpassade för fritidshemsverksamhet och det finns möjligheter till lek i mindre grupper och till lugn och ro. Per-

sonalen diskuterar lek på ett fördjupat sätt och barnen säger att de vuxna deltar i och finns i närheten av barnens lek. Utemiljön stimulerar till lek genom material och lekredskap. Utflykter erbjuds på loven. Frukost intogs under Skolinspektionens besök under lugna och trygga former. Barnen har ökat ansvar efter ålder, till exempel får de vistas på större yta utomhus.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Arbetet med barnens inflytande och deras möjlighet att förstå demokratiska processer behöver uppmärksammas.

Har verksamhet en genomtänkt pedagogisk utgångspunkt?

Vad har Skolinspektionen sett?

Fyra av fritidshemmets elva personal har två timmars gemensam planeringstid per vecka. De pedagoger som inte har en utbildning med inriktning mot verksamhet i fritidshem, som endast arbetar några timmar per vecka, är till liten del insatta i fritidshemmets verksamhet och mål. Barnen har ett stort antal vuxenkontakter i verksamheten och till exempel skedde ett personalbyte mitt under en samling med barnen. Fritidspedagogen är endast till liten del av sin tjänst i barngrupp. Samverkan med personal på andra fritidshem i kommunen sker två gånger per termin. Rektorn är insatt i den dagliga verksamheten och deltar ungefär en gång i månaden i planeringen och upplevs av personalen som pådrivande i utvecklingsfrågor. Personalen uppger att föräldramöte för fritidshemmet har genomförts och att ytterligare informationsutbyte med föräldrarna sker genom tamburkontakt och anslag vid entréerna. Föräldrarna uppger att de inte känner till fritidshemmets nationella uppdrag. Kompetensutveckling riktad mot verksamhet i fritidshem har genomförts det senaste året. Vid intervjun med personalen framkommer att läroplanen och Skolverkets Allmänna råd och kommentarer, Kvalitet i fritidshem, endast används i liten omfattning. Något gemensamt förhållningssätt i genusfrågor är inte tydligt bland personalen och till exempel säger några flickor i intervjuerna att "vi tjejer brukar gå till textilen".

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Rektorn bör uppmärksamma personalens behov av att läroplanen och Skolverkets Allmänna råd och kommentarer, Kvalitet i fritidshem, kontinuerligt används i planering och utvärdering, samt säkerställa att all personal på fritidshemmet är delaktig i planering och tar del av information. Det stora antalet vuxenkontakter som barnen har under eftermiddagen behöver uppmärksammas liksom barnens behov av personal med utbildning med inriktning mot verksamhet i fritidshem. Arbetet med att motverka traditionella könsmonster behöver bli mer aktivt och genomtänkt. Fritidshemmet bör på olika sätt utveckla informationen till föräldrar.

Är omsorgen om barnen god?

Vad har Skolinspektionen sett?

Barngruppernas storlek innebär ingen försvårande omständighet för tillsynen och närvarokontrollen visar sig vara god. Den personal som finns under kort tid i verksamheten är känd av barnen genom att de arbetar på skolan under dagen. Barnen på båda avdelningarna säger att de trivs och att de är snälla mot varandra. Personal och andra barn uppmärksammar om någon är ledsen.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Skolinspektionen bedömer att omsorgen är god vid Fredriksbergsskolans fritidshem. Personalen har en nära relation till barnen och uppmärksammar barnens fysiska och psykiska välbefinnande.

Östansjö skolas fritidshem

Östansjö skola är belägen nio kilometer öster om Hallsberg. Där finns en förskoleklass och årskurserna 1–6 med cirka 100 elever. Fritidshemmet har en avdelning med ungefär 45 barn inskrivna från förskoleklass till årskurs fem. Fritidshemmet och förskoleklassen delar lokal och det finns möjligheter att vara i omgivande rum samt i träslöjdsal och idrottshall. Mellanmålet serveras i skolans matsal och frukosten i fritidshemmet. Utomhusmiljön består av skolgård med hinderbana, pulkabacke, fotbollsplan samt ett närliggande skogsområde med en bäck. På fritidshemmet jobbar fem personal, varav en är fritidspedagog.

Erbjuder fritidshemmet en meningsfull fritid?

Vad har Skolinspektionen sett?

Lokalerna är anpassade för verksamhet i fritidshem. Barnen säger att "det är lagom med barn på fritids". Det finns ett varierat utbud av fria aktiviteter och barnen har inomhus tillgång till olika typer av askådligt lekmaterial. De kan själva ta fram efter lust och behov och det finns möjlighet att spara pågående arbeten. Det finns små rum och avskärmade lektytor där barnen kan vistas. Barnen säger att det finns möjligheter till lugn och ro på flera ställen, till exempel i mysrummet. Regelbundna planerade personalleda aktiviteter som träslöjd, idrott och bakning erbjuds flera gånger i veckan. Under loven görs speciella utflykter. Vid Skolinspektionens besök intogs mellanmålet under lugna former. Barnen kan välja att vara inne eller ute förutom att de efter mellanmålet ska vara ute minst tio minuter. De äldre barnen har egna planerade aktiviteter två gånger varje vecka, till exempel fiske, bowling, skridskoåkning och film. De kan vara ledare för de yngre barnen i aktiviteter i idrottssalen som används flera gånger i veckan. De äldre barnen har också tillgång till ett eget rum. Personalen har som motto att säga "ja" och säger att de arbetar med att ge de yngre barnen utrymme i lokalerna, bland annat genom att sitta med i spontana aktiviteter. Samling för barnen i förskoleklassen till årskurs två sker en gång i veckan med inslag av värdegrundsövningar. Barnen i årskurs 3–5 berättar att de har egna möten som är fokuserade på medinflytande där de ger förslag på aktiviteter som de sedan röstar om för att bestämma i vilken ordning de ska genomföras.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Barnen vid Östansjö skolas fritidshem erbjuds en meningsfull fritid. De har stort inflytande i verksamheten och kan se och förstå demokratiska processer samt ge konkreta exempel på vad de lär sig på fritidshemmet, "de som inte kan leka lär sig att leka". Verksamheten är varierad och anpassad efter barnens ålder och mognad.

Har verksamhet en genomtänkt pedagogisk utgångspunkt?

Vad har Skolinspektionen sett?

Rektorn är förtrogen med den dagliga verksamheten och tar aktiv del i verksamhetens utveckling genom att finnas med i planeringen en timme per vecka. Personal från båda avdelningarna har även till viss del tid för gemensam planering. Handlingsplaner för fritidshemsverksamheten, som har sin utgångspunkt i läroplanen och Skolverkets Allmänna råd och kommentarer, Kvalitet i fritidshem, finns upprättade och utvärderas. Personalen uppger att möjligheterna till fortbildning speciellt avsedd för fritidshemsverksamheten har ökat senaste året och att det finns ett nätverk i kommunen där personal från alla fritidshem träffas. Den särskilda kompetens inom träslöjd och idrott som finns i personalgruppen tas tillvara i verksamheten. Personalen uppger att verksamheten till stor del utformas efter barnens önskemål och med en medveten avsikt att stimulera och utmana barnens utveckling och lärande. Under intervjun uppger personalen att något aktivt arbete för att motverka traditionella könsmonster inte förekommer. Brev från fritidshemmet skickas hem till föräldrarna några gånger per termin och de har bjudits in till öppet hus.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Verksamheten på fritidshemmet tar sin pedagogiska utgångspunkt i de nationella styrdokumenterna. Fritidshemmet behöver dock reflektera över hur arbetet med att motverka traditionella könsmonster ska bedrivas. Informationen till föräldrarna behöver utvecklas så att de får möjlighet att ta del av fritidshemmets uppdrag.

Är omsorgen om barnen god?

Vad har Skolinspektionen sett?

Förskoleklassens barn går direkt från sin avslutande samling till ett angränsande rum. Där börjar de på fritidshemmet med att bli avprickade samtidigt som personalen samtalat kort med dem om vad de vill göra. Fram till mellanmålet droppar barnen in och de från årskurs tre och uppåt går, förutom en dag i veckan, direkt från skolan till mellanmålet där närvarokontroll görs. Personalresurserna är styrda på så sätt att det är högre personalbemanning de två dagar i veckan som de äldre barnen har egna aktiviteter. Barnen säger att personalen finns nära dem och att de deltar i leken. Personalen intervjuar barnen i samband med att planen för att motverka kränkande behandling revideras för att bland annat identifiera otrygga miljöer.

Vad har skolinspektionen kommit fram till?

Skolinspektionen bedömer att omsorgen är god vid Östansjö skolas fritidshem. Personalen har en nära relation till barnen och uppmärksammar barnens fysiska och psykiska

ka välbefinnande. Stämningen i barngruppen är lugn och barnen har olika möjligheter i verksamheten att uttrycka känslor om sig själva och andra.

Långgångsskolans fritidshem

Långgångsskolan är belägen i södra delen av Hallsberg och upptagningsområdet består huvudsakligen av villor. Det är en skola med förskoleklass och årskurserna 1–6 som har cirka 310 elever. Fritidshemmet har tre avdelningar där cirka 160 barn är inskrivna från förskoleklass till årskurs fem, varav en avdelning är för de äldre barnen. Avdelningarna med de yngre barnen, förskoleklass till årskurs två, delar delvis lokal med förskoleklasserna. Frukost och mellanmål serveras i skolans matsal. Utomhusmiljön består av skolgård med lekredskap. På fritidshemmet arbetar tio personal, varav en är fritidspedagog.

Erbjuder fritidshemmet en meningsfull fritid?

Vad har Skolinspektionen sett?

De yngre barnen börjar sin vistelse fritidshemmet med att vara ute mellan klockan ett och två för fria aktiviteter och de kan endast undantagsvis påverka om de vill vara inne eller ute före mellanmålet. Vid Skolinspektionens besök lekte barnen i sandlådan, cyklade och spelade bandy. Klockan två ställer barnen upp sig på led för att gå in några i taget. Hallen där barnens kläder hänger används även som lekryta. De äldre barnen väljer själva om de ska vara inne eller ute, men säger att de vill bestämma mera. Lokalerna är anpassade för verksamhet i fritidshem och barnen har ett varierat utbud av material för fria aktiviteter som är anpassat efter barnens ålder. Avdelningarna har samling varje dag med upprop och förberedelser för mellanmålet. Barnen säger att de då till exempel får välja en kompis att stå i ledet till mellanmålet med. På avdelningen med de äldre barnen erbjuds ibland bakning, aktiviteter i idrottshallen och enstaka utflykter på lov. Några andra särskilt förberedda personalledda aktiviteter och utflykter utanför närområdet erbjuds inte på fritidshemmet. Personalen säger också att det är svårt "att gå iväg" för en aktivitet med en grupp barn, eftersom personal som då blir kvar får för många barn att ha ansvar för. Personalen uttrycker i intervjun att verksamheten "rullar på" och att man hade en mer meningsfull verksamhet tidigare när barngrupperna var mindre. Personalen säger att lokalerna är trånga. Barnen på fritidshemmet har till viss del möjlighet till lugn och ro i utrymmen som de skapar i olika hörn av lokalerna. Personalen uppger att i samband med mellanmålet har de arbetsuppgifter i matsalen som gör att tiden för aktiviteter med barnen minskar.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Barnens aktiviteter styrs i hög grad av den begränsade lokalytan och antalet personal. Verksamheten behöver utvecklas så att personalledda aktiviteter som stimulerar barnens utveckling och lärande och som förändras över tid erbjuds. Barnen behöver få inflytande över verksamheten och förståelse för demokratiska processer. Aktiviteter som ger barnen kunskap om omvärlden behöver också utvecklas och möjligheterna till utflykter på lov ökas.

Har verksamhet en genomtänkt pedagogisk utgångspunkt?

Vad har Skolinspektionen sett?

Rektorn anser sig insatt i verksamheten, men personalen vill att rektorn är mer drivande i fritidshemsfrågor. Personalen önskar en strukturerad kompetensutvecklingsplan för fritidshemmet. Fritidshemmets personal bildar ett eget arbetslag och har två timmar per vecka gemensam tid för reflektion och planering. På reflektionstiden förekommer, enligt personalen, prat om barn och interna personalfrågor och på planeringstiden diskuteras praktiska frågor. Personalen anser att deras huvudsakliga arbetsuppgifter består av omsorg och tillsyn och att den pedagogiska verksamheten är eftersatt. De säger att de känner till läroplanen och Skolverkets Allmänna råd och kommentarer, Kvalitet i fritidshem, *"vi har dem"*, men något fördjupat arbete med dessa pågår inte. Personalen säger att det är för många barn för att de ska ha möjlighet att känna till vad alla har för intressen. De vet vad en del barn är intresserade av, men säger också att *"frågan är om de väljer en aktivitet för att det inte finns något annat"*. Det finns i barnintervjuer inslag som tyder på att barnens behov av stöd i leken behöver utvecklas, *"vi leker själva, vuxna leker inte"*. Föräldrar säger att de inte känner till fritidshemmets nationella uppdrag, att pedagogiskt arbete *"görs i skolan"* och att det är *"förövring och barnpassning på fritidshemmet"*. De har en vag uppfattning om hur de får information om verksamheten och upplever entréinformationen som torftig, *"där sitter bara tråkiga lappar"*. Föräldrarna är osäkra på om fritidshemmet har föräldramöten och några känner inte till all personal som arbetar på fritidshemmet, men de hoppas *"att barnen har koll"*. Personalen säger att *"vi behandlar alla barn lika"* och att tankar finns på arbetet med att motverka traditionella könsmonster. Barnen säger att personalen blandar sig i vissa lekar, men *"bara killar leker Star Wars"*. Föräldrar säger att verksamheten är traditionell och de uppfattar inte att det finns något arbete med att bryta traditionella könsmonster.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Rektorn har viss insikt i verksamheten, men behöver tydligare driva utveckling och mer frekvent delta i personalen planering. Personalen känner till läroplanen och Skolverkets Allmänna råd och kommentarer, Kvalitet i fritidshem, men behöver använda dessa i sin planering. Fritidshemmet behöver uppmärksamma barnens behov av aktiviteter som utgår från deras intressen, stimulerar deras nyfikenhet och lust att lära samt ger möjligheterna att prova nya aktiviteter.

Informationen till föräldrarna behöver utvecklas så att de ges möjlighet att ta del av fritidshemmets nationella uppdrag. Fritidshemmet behöver också reflektera över hur arbetet med att motverka traditionella könsmonster ska bedrivas samt utveckla arbetet med att stödja barnen i leken.

*Är omsorgen om barnen god?**Vad har Skolinspektionen sett?*

När barnen kommer från skolan prickar personalen av dem på närvarolistor. Barngruppernas storlek innebär att stor tid får läggas på närvarokontroll och efterforskningar av barn som på grund av oannonserade schemaändringar inte dyker upp. Knappsystem där barnen själva ska markera om de är inne eller ute finns på två avdel-

ningar, men vid Skolinspektionens besök fanns frågetecken kring tillförlitligheten. Personalen uppger att antalet barn försvårar möjligheterna att se barnen i leken. Utemiljön är dåligt upplyst vilket försvårar tillsynen och begränsar barnens möjlighet att välja att vara ute. Det framkommer vid besöket att personalen inte på ett medvetet sätt hjälper barnen att skapa goda kamratrelationer. När fritidshemmet stänger går barn utan personal till ett "nattis" (fritidshem med nattomsorg), en promenad på cirka 400 meter. Fritidshemspersonal ringer "nattis" när barnen lämnar fritidshemmet.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till

Fritidshemmet behöver utveckla rutinerna kring tillsynen och närvarokontrollen. Rektorn behöver säkerställa barnens rätt till en trygg förflyttning till och från "nattis". Personalens möjligheter att hjälpa barnen att skapa goda kamratrelationer behöver utvecklas.

Folkasboskolans fritidshem

Folkasboskolan är en skola med förskoleklass och årskurserna 1–9 som ligger i Pålshoda, cirka 18 kilometer öster om Hallsberg. Fritidshemmet har två åldersintegrerade avdelningar med drygt 30 barn per avdelning. Det finns ett fåtal barn med annat modersmål än svenska. Fritidshemmet har egna lokaler, med bland annat målarrum med snickarbänk, men har senaste året fått avstå yta till en förskola. Frukost och mellanmål serveras huvudsakligen i skolans matsal. Utomhus finns asfalterad skolgård, fotbollsplan, lekplats och närhet till skog och idrottsplats. På fritidshemmet arbetar åtta personal, varav en är fritidspedagog.

Erbjuder fritidshemmet en meningsfull fritid?

Vad har Skolinspektionen sett?

Barnen på avdelningarna erbjuds ett varierat utbud av fria aktiviteter men någon särskild verksamhet för de äldre barnen finns inte. När barnen kommer till avdelningen är det samling som innehåller upprop där barnen talar om när de ska gå hem och samtal om vad de vill göra under eftermiddagen. Barnen erbjuds att med stöd av personalen hålla i samlingen, men barn i årskurs tre och uppåt deltar inte. Efter förslag från ett av barnen kommer ett fritidsråd att genomföras två gånger per termin på skoltid. Personalen bestämmer från dag till dag vilken tid på eftermiddagen barnen ska vara ute. På tisdagar är det utedag då båda avdelningarna går till idrottsplatsen. Barnen har då möjlighet att vara hjälpledare, som till exempel att gå först i ledet och sköta uppropet när de kommit fram. Vid Skolinspektionens besök lekte barn i olika åldrar, blandat pojkar och flickor i olika grupper, gick en tipspromenad och grillade korv. Vintertid finns här möjligheter till bland annat skridskoåkning. En avdelning erbjuder "pyssel-onsdag" och på en annan avdelning finns en dator som enligt barnen kan användas i begränsad omfattning, "mest på lov". Aktiviteter som syftar till att förbereda barnen att på sikt klara sig utanför fritidshemmet, ta ansvar, göra enklare mellanmål, kännedom om föreningar etcetera förekommer mer sällan. Det är ont om fria lektytor inomhus och en avdelning domineras av bord. En avdelning har tillgång till en större ljusgård, men barn och föräldrar upplever denna lokal som "tråkig". Möjlighet till lugn och ro finns,

men det varierar mellan avdelningarna på grund av lokalernas olika storlek och tillgång till smårum. Barnen säger att man sätter en "stopphand" på dörren när någon vill vara i fred i ett rum. Personalen uppger att det på loven erbjuds andra aktiviteter som exempelvis besök i idrottshallen och i simhallen. "Lov är guld", säger personalen, för det är då det finns möjligheter till utflykter.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Verksamheten behöver utvecklas så att personalledda aktiviteter som förändras över tid erbjuds i större utsträckning. Möjligheterna till inflytande i verksamheten för barnen behöver öka. Demokratiska processer finns, men behöver bli tydligare för barnen.

Verksamhet som är anpassad för de äldre barnen behöver utvecklas. Det behövs också tydligare inslag i verksamheten för att förbereda barnen på att klara sig själva när de slutar på fritidshemmet. Barnens behov av fria lekytor inomhus behöver uppmärksammas. Aktiviteter som ger barnen kunskap om omvärlden behöver utvecklas.

Har verksamhet en genomtänkt pedagogisk utgångspunkt?

Vad har Skolinspektionen sett?

Rektorn har kännedom om fritidshemmets uppdrag, men är i liten mån förtrogen med den dagliga verksamheten och deltar inte i personalens planering. Ett tydligare pedagogiskt ledarskap efterlyses av personalen. Personalen uppger att de har tagit del av läroplanen och Skolverkets Allmänna råd och kommentarer, Kvalitet i fritidshem. Kompetensutveckling direkt riktad mot fritidshemmet, där hela arbetsgruppen kan delta, efterlyses av personalen. Avdelningarna har veckoinformation om verksamheten anslagen i entréerna. Föräldrar och personal uppger att den åldersintegrerade sammansättningen på avdelningarna fungerar väl på så sätt att yngre och äldre barn leker och umgås med varandra. Personalen har en timma gemensam planeringstid per vecka. Under intervjun med personalen framkommer att det finns olika tolkningar på begreppet genus. Föräldrarna upplever att verksamheten är anonym, att de inte har fått information om fritidshemmets nationella uppdrag och att det inte förekommer några föräldramöten.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Personalen och rektorn behöver tillsammans, med läroplanen och Skolverkets Allmänna råd och kommentarer, Kvalitet i fritidshem, som underlag, diskutera verksamhetens förutsättningar och innehåll. Behovet av gemensam planeringstid för personalen behöver uppmärksammas. Arbetet med att motverka traditionella könsmönster behöver utvecklas. Föräldrar behöver få information om verksamhetens uppdrag och innehåll så att de ges möjlighet till inflytande.

Är omsorgen om barnen god?

Vad har Skolinspektionen sett?

Fritidshemmet har god uppsikt och tillsyn över barnen både på morgnar och eftermiddagar och personalen har bra relationer med barnen. På en avdelning "ploppar" barnen

sig på en anslagstavla om de är inne eller ute och även i vilket rum de befinner sig i. Båda avdelningarna präglas inomhus av lugn stämning och på den ena avdelningen en delvis tystlåten verksamhet. Mellanmålen intas under lugna former i skolans matsal.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Omsorgen om barnen framstår som god och personalen har goda relationer till barnen. Tillsynen av barnen borgar för en säker och trygg miljö.

Skolinspektionens rekommendationer och krav på åtgärder

Fritidshemmens ansvar

Stocksättersskolan

Granskningen har uppmärksammat följande utvecklingsområden avseende en meningsfull fritid:

- Särskilt förberedda, planerade och varierade aktiviteter som leds av personalen behöver utvecklas.

Granskningen har uppmärksammat följande utvecklingsområden avseende en pedagogisk utgångspunkt i verksamheten:

- Arbetet med att motverka traditionella könsmönster behöver förbättras.
- Samverkansformer med föräldrarna behöver utvecklas så att de blir informerade om fritidshemmens nationella uppdrag och ges möjlighet till inflytande.
- Rektorn behöver i högre grad arbeta aktivt för att utveckla verksamheten i fritidshemmet.
- Rektorn behöver säkerställa att personalen har tid för gemensam planering.

Granskningen har uppmärksammat följande utvecklingsområden avseende omsorg:

- Rektorn och personalen behöver säkerställa att tillsynen vid lekplatsen utanför skolområdet är tillräcklig.

Fredriksbergsskolans fritidshem

Granskningen har uppmärksammat följande utvecklingsområden avseende en meningsfull fritid:

- Barnens inflytande och förståelse av demokratiska processer behöver öka.

Granskningen har uppmärksammat följande utvecklingsområden avseende pedagogisk utgångspunkt i verksamheten:

- Rektorn behöver säkerställa att personalen kontinuerligt tar en pedagogisk utgångspunkt i läroplanen och Skolverkets Allmänna råd och kommentarer, Kvalitet i fritidshem, vid planering av verksamheten.
- Konsekvenser för barnen av att ha många vuxenkontakter under eftermiddagen behöver uppmärksammas.
- Rektorn behöver arbeta för att fler personal med pedagogisk högskoleutbildning med inriktning mot fritidshemverksamhet arbetar i fritidshemmet.
- Arbetet med att motverka traditionella könsmönster behöver utvecklas.
- Samverkansformer med föräldrar behöver utvecklas så att de blir informerade om fritidshemmens nationella uppdrag och ges möjlighet till inflytande.

Östansjö skolas fritidshem

Granskningen har uppmärksammat följande utvecklingsområden avseende pedagogisk utgångspunkt i verksamheten:

- Arbetet med att motverka traditionella könsmönster behöver utvecklas.
- Samverkansformer med föräldrar behöver utvecklas så att de blir informerade om fritidshemmens nationella uppdrag och ges möjlighet till inflytande.

Långängsskolan

Granskningen har uppmärksammat följande utvecklingsområden avseende meningsfull verksamhet:

- Förhållandet mellan lokalernas storlek och antalet barn i grupperna behöver uppmärksammas.
- Personalen behöver i högre grad erbjuda barnen möjligheter att delta i särskilt förberedda varierade personalledda aktiviteter som förändras över tid.
- Barnens möjligheter till inflytande och förståelse för demokratiska processer behöver utvecklas.
- Aktiviteter som ger barnen kunskap om omvärlden behöver utvecklas.
- Verksamheten under loven behöver förbättras.

Granskningen har uppmärksammat följande utvecklingsområden avseende pedagogisk utgångspunkt i verksamheten

- Rektorn och personal behöver bli mer förtrogna med uppdraget och regelbundet diskutera och utvärdera verksamheten med utgångspunkt i läroplanen och Skolverkets Allmänna råd och kommentarer, Kvalitet i fritidshem.
- Rektorn behöver ta aktivt del i verksamhetens utveckling och tillsammans med personalen delta i reflektion och planering kring verksamheten.

- Arbetet med att motverka traditionella könsmönster behöver utvecklas.
- Samverkansformer med och informationen till föräldrar avseende verksamhetens innehåll och fritidshemmens nationella uppdrag behöver utvecklas.
- Personalen behöver i större utsträckning stödja barnen i deras lek.
- Personalen behöver på ett medvetet sätt erbjuda barnen aktiviteter som förnyar och stimulerar deras nyfikenhet och lusten att lära.

Granskningen har uppmärksammat följande utvecklingsområden avseende god omsorg i verksamheten

- Rektorn behöver säkerställa att tillsynen och uppsikten över barnen tillgodoses.
- Personalen behöver aktivt stödja barnen i att bygga goda kamratrelationer.

Folkasboskolans fritidshem

Granskningen har uppmärksammat följande utvecklingsområden avseende meningsfull fritid:

- Personalen behöver erbjuda barnen särskilt förberedda varierade aktiviteter som leds av personal och som förändras över tid.
- Barnens möjlighet till inflytande i verksamheten behöver öka och den demokratiska processen behöver tydliggöras för dem.
- Personalen behöver erbjuda barnen aktiviteter som på sikt förbereder dem att klara sig själva utanför fritidshemmet.
- Verksamheten behöver anpassas till de äldre barnens behov.
- Lokalernas anpassning till verksamheten kopplat till barnens fysiska välbefinnande behöver uppmärksammas.
- Aktiviteter som ger barnen kunskap om omvärlden behöver utvecklas.

Granskningen har uppmärksammat följande utvecklingsområden avseende pedagogisk utgångspunkt i verksamheten:

- Personalen behöver förbättra sin kännedom om fritidshemmens nationella uppdrag och regelbundet diskutera och utvärdera verksamheten med utgångspunkt i läroplanen och Skolverkets Allmänna råd och kommentarer, Kvalitet i fritidshem.
- Rektorn behöver bli mer insatt med den dagliga verksamheten och aktivt delta i verksamhetens utveckling.
- Arbetet med att motverka traditionella könsmönster behöver förbättras.

- Samverkansformer med föräldrarna behöver utvecklas så att de blir informerade om fritidshemmens nationella uppdrag och ges möjlighet till inflytande i verksamheten.
- Rektorn behöver uppmärksamma personalens behov av gemensam tid för planering.

Huvudmannens ansvar

I denna granskning bedöms inte i sig kommunernas styrning och ledning av skolbarnsomsorgen. Inte heller kvalitetsarbetet berörs. Sådana bedömningar har emellertid gjorts i Skolinspektionens regelbundna tillsyn som för Hallsbergs kommuns del slutfördes i augusti 2009 (se särskild rapport för skolbarnsomsorgen i Hallsbergs kommun Dnr 43-2009:1656). Vid den intervju som i denna granskning genomförts med barn- och utbildningsnämndens ordföranden, vice ordföranden, förvaltningschefen och en representant för oppositionen framgår att de ytterst ansvariga behöver skaffa sig större insikter om verksamhetens förutsättningar och kvalitet i syfte att kunna agera för att förbättra verksamheten. Granskningen av kvaliteten i fem fritidshem i Hallsbergs kommun visar emellertid att det finns stora variationer mellan fritidshemmen, särskilt när det gäller pedagogisk medvetenhet och i vilken mån barnen erbjuds en meningsfull och utvecklande fritid. Kommunen har som huvudman ansvar för att alla barn i Hallsbergs kommuns fritidshem, oavsett placering, erbjuds en verksamhet av hög och jämn kvalitet.

Uppföljning

Skolinspektionen begär senast den 20 september 2010 en redovisning från Hallsbergs kommun. Av redovisningen ska framgå vilka utvecklingsinsatser som gjorts för att komma till rätta med de kvalitetsbrister som konstaterats. Insatserna ska redovisas per fritidshem och skickas Skolinspektionen i Linköping, Storgatan 33, 582 23 Linköping.

På Skolinspektionens vägnar

Björn Persson
Avdelningschef

Gunnar Olausson
Enhetschef

Föredragande i ärendet har varit Mats Mikiver. I ärendets slutliga handläggning har också enhetschefen Peter Ekborg och undervisningsrådet Ebba Svartz deltagit.

Bilaga

Författningsstöd till granskningens frågeområden